РЕТРОРОМАН

Андрій Кокотюха

АВТОМОБІЛЬ ІЗ ПЕКАРСЬКОЇ

Харків
«ФОЛІО»

Львів, вересень 1911 року, вулиця Пекарська

Вона не визнавала жодних обмежень.

Саме тому любила їздити ночами.

Звісно, вдень так само — там, де інший може перейтися, ще й отримає задоволення від пішої прогулянки, Агнеля сідала в авто, навіть якщо треба було лиш проїхати з одного кінця вулиці на другий. Щоправда, останнім часом практикувала це без такого запалу, як спершу, коли тільки-но сама сіла за кермо новенького «даймлера»[1]. Причина проста: не неї вже не так витріщалися перехожі, візники та чоловіки-автомобілісти.

Львів до неї потроху звик, і Агнелю це чим далі, тим більше дратувало. Коли на неї не звертали уваги, дівчині взагалі ставало нудно, відтак гостро кортіло наробити якихось зухвалих, неймовірних з погляду *звичайної* людини дурниць. Хоч межу пристойного на людях ніколи не переходила, інколи здавалося — це вікове.

Автомобіль отримала від тата на повноліття, раніше, на двадцять років — власну невеличку віллу в глибині Пекарської[2]. Агнеля читала все, що про неї пишуть львівські газети в розділах світських хронік, радо збирала про себе чутки й пльотки. Чим більше дивацтв та навіть смертних гріхів приписували їй людські, особливо — погано керовані жіночі язики, тим більше виростала вона у власних очах. Але дедалі частіше, прокидаючись зранку, вона розглядала себе, ставши перед прямокутним, на повний зріст дзеркалом, часом у самій білизні, а іноді — зовсім голою. Й з сумом визнавала — там, де в багатьох життя починається й входить у самий сік, для неї воно наближається до кінця. Так буває, коли тобі лише двадцять другий рік, а ти вже досягла тієї межі людських бажань і втілення таких мрій, до яких переважна більшість йде роками, як не десятиліттями.

У такі хвилини Агнеля старалася уявити себе в тридцять років — і не могла. Намагалася перенестися подумки ще далі й побачити себе сорокарічною, мимоволі заплющувала очі. Чим сильніше, тим краще. Бо вперто не хотіла бачити, але таки бачила там, далеко, стару пані, навіть не пані — бабу, *бабисько*, єдина розрада якої — звеліти служниці напекти струдлів, а самій щодня писати на картках запрошення на чай чи каву для ліпших подруг. Коли ж вони, такі самі сорокарічні й немолоді, пожухлі, зійдуться, вони по кілька годин питимуть, їстимуть, дозволятимуть собі трошки солоденького лікеру чи домашньої, неодмінно домашньої, наливки й перемиватимуть кісточки на двадцять років молодшим за себе. Й потім розійдуться, аби назавтра чи через день зійтися знову. Говорячи про те саме, заходячи в коло, смакуючи лікерами та скаржачись —

мовляв, не можна вже дозволити собі так, як раніше. Бо й там болить, і тут коле, в шлунку щось булькає, паморочиться голова.

Ось яке майбутнє з жахом уявляла для себе Агнеля. Бо так жила її мама, не маючи інших розваг відтоді, як батько забагатів на нафті й перестав рахувати гроші. Проте жодних мільйонів, навіть, здається, всього золота світу не вистачило, аби вилікувати пістряк[3]. Хвороба взялася не знати звідки й менш ніж за рік зжерла маму зсередини. Вона помирала в Агнешки на очах, дівчині тоді минало чотирнадцятий, і моторошне видовище пригнітило. Передусім — тим, що Агнешка поховала матір із стійкою думкою: сорок років — нудьга, тяжка хвороба та стрімкий кінець.

Звісно, це було далеко не так. Її бабця дожила до вісімдесяти й запам'яталася бадьорою та напрочуд невгамовною — чого варті лише її салони, заради яких у Чернівці, де мешкала пані Ядвіга, їхали зі Львова, Станіслава, навіть наїжджали з Варшави та самого Відня. Та все ж Агнешка чомусь не сподівалася дотягнути до тих років. Не тому, що то була батькова мати, а сама дівчина, на її переконання, мала мамині гени. Ще заставши бабцю й поговоривши з неї, зрозуміла не дуже прийнятну для себе істину: та жила неквапом. Уміла й любила все розраховувати й планувати, включно з одруженням, і батько Агнелі був її сином від третього, останнього, шлюбу. Від життя бабуся брала лише те, що лежало на поверхні, не потребувало більших, ніж треба, зусиль та, головне, не дратувало всіх довкола. Навпаки, примирювало її зі світом, а світ — із нею.

Сама Агнешка вважала: настають нові часи, кращі, цікавіші та бурхливіші, ніж минуле століття, яке зовсім недавно лишилося позаду і в якому, здається, бабця

почувалася доволі органічно. Пані Ядвіга пережила свою невістку на рік, та навіть в останні свої місяці залишалася при ясному розумі. Вимагала, аби їй читали газети, переповідали останні новини, й Агнешка, навідавши бабусю в той час, не раз чула, як та прирікає світові згоріти у власному пекельному вогні — так на неї діяли повідомлення з Росії, де саме почалася революція.

Дівчині вже виповнилося п'ятнадцять, вона відчувала себе досить дорослою, аби на рівних обговорювати з бабусею подібні речі, й спробувала заперечити: світ згорить, якщо стоятиме на місці. Зараз часи, коли треба рухатися швидше, ще й вкрутила в розмову модне словечко *прогрес*, хоч тоді не знала до пуття, що воно означає. Бабця ж прокаркала у відповідь: дуже спішаться всі довкола, можна розігнати коней, аж понесуть, і зупинити все це доведеться лише великою війною.

При цьому був батько. І коли Агнеля, не стримавшись, почала гарикатися зі старшою людиною, легенько, зовсім не боляче, хоч трохи принизливо ляснув її по губах. Нагадавши про правила поведінки, а вже потім, бабусі — про те, що зараз війна в Європі не потрібна нікому. Й не буде такої потреби щонайменше тридцять років. Онука хай і справді мала ще, та тонко вловила настрій часу: прогрес і велика війна несумісні. Бо прогрес — це є розвиток, натомість війна — то є руйнація.

Вони, звісно, спільної мови не знайшли, кожен лишився при своєму. Проте з тієї розмови дівчина винесла новий, несподіваний для себе висновок — треба поспішати жити.

Бабця могла собі дозволити нікуди не квапитися. Зате її син, Агнелін тато, робить усе, аби прискорити

перебіг життя. Наприклад, не спливло й двох років після тихої смерті пані Ядвіги, як батько заговорив навпаки: до війни треба готуватися, бо без того прогресу не бачити. Нафта — передусім пальне, а найбільше пального потребувала військова техніка. Хоч Галичина не мала великих промислових підприємств, військові замовлення на Захід від Львова зростали впевненими темпами. Заразом, як наголошував батько, розвивається інженерна думка, і тут потенціал доволі великий. Фах інженера за престижністю зрівнявся з військовим фахом, принаймні для її тата. На третьому місці в нього міцно стояли лікарі.

Тож батько, чим старшою ставала Агнеля, тим частіше заговорював із нею про одруження. Наполегливо знайомлячи або з бравими офіцерами, переважно років на десять старшими, чи з молодими й перспективними керівниками, котрі займалися обладнанням бориславських нафтових родовищ. Або — з докторами медицини, деякі з них потребували грошей для своїх досліджень, і батько не приховував бажання одного разу прокинутися знаменитим. А саме — людиною, котра вклала гроші у винахід препарату, здатного вилікувати, наприклад, рак. Чи бодай сповільнити перебіг хвороби. Чи — Бог його знає, раптом вдасться! — коштом відомого в Бориславі нафтового магната[4] будуть створені ліки, здатні продовжити життя.

Дурниця.

Якщо жити за прикладом нещасної матері або щасливої бабці — краще справді померти молодою.

Звичайно, швидкої смерті для себе Агнеля не бажала. Так само, як скорої старості. Тож не збиралася вдовольнятися тим, що вже мала у своєму на позір короткому, але, їй здавалося, досить тривалому житті.

Найперше, вирішила вона, про себе слід нагадувати якомога частіше. Що довше про тебе згадують, то більше років додається. Є стимул жити далі й готувати нудним людцям сюрприз за сюрпризом.

Налаштувавши себе так, Агнеля тішилася всякий раз, коли, побачивши молоду жінку за кермом власного автомобіля, чоловіки, проводжаючи її поглядами, скручували собі голови. Особливо це стосувалося панів механіків — водії відволікалися від дороги й лиш дивом уникали серйозних аварій. Хоч якось пан на «бенці»[5] заїхав на вулиці Театинській у ліхтарний стовп, а другим разом інший пан, перетинаючи Бернардинську площу на «серполе»[6], мало не наїхав на селянина й, з останніх сил рятуючись, вивернув кермо та залетів на хідник. Про той випадок газети згадують досі. Особливо смакуючи той факт, що свідком пригоди став один відомий львівський адвокат, пан Броніслав Воля, котрий негайно взяв наляканого русинського дядька в лещата, намовив того писати позов і таки відсудив у власника «серполе» грубі гроші. З них на частку русина перепала хіба восьма частина від них, і селянин, здається, й те б охоче віддав, аби лиш від нього відчепилися.

Та часи, коли на Агнелю за кермом власного «бенца» озиралися, поволі відходили. Призвичаївся Львів і до інших проявів її ажитації. Дійшло до того, що не спрацювала її їзда в сукні й капелюшку замість звичних для таких випадків шкіряних штанів, куртки та краг. Змушена була визнати — самій незручно кермувати в спідниці. Хіба треба спробувати переговорити з колєжанкою, котра має власний модний салон, аби та спробувала розробити модель сукні для жінок, що водитимуть авто. Таких поки зовсім небагато у Львові.

Відень, Берлін чи Париж можуть похвалитися більше. Не кажучи вже про Америку: на наступний рік Агнеля мала грандіозний план поїхати автомобілем зі Львова до Марселя, звідти, загнавши «бенц» на палубу, кораблем до Нью-Йорку, а там узяти участь у великих автомобільних перегонах.

Якщо на той час перегонів по Америці не буде заплановано, Агнеля зухвало вирішила зорганізувати їх сама. Розішле відповідні телеграми, для цього роздобуде потрібні адреси в місцевому автомобільному клубі, хай лиш спробують не дати. Вже знайшла собі вчителя англійської, за наступних півроку планує опанувати чужу мову, без якої, виявляється, не дуже виїдеш у світ. Хоч вона знала, крім рідної польської, дві, німецьку та французьку, але цього, бач, замало...

І попри це вдень Агнеля не могла собі дозволити розігнатися по вулицях так, як ночами. Міська влада, особистим підписом президента міста, заборонила їздити Львовом зі швидкістю більшою, ніж п'ятнадцять кілометрів за годину. Легко, без коливань зазіхаючи на основи суспільності, дівчина не збиралася публічно й нахабно порушувати писані закони. Коли тебе міські кумасі позаочі обзивають курвочкою — то одне. Й зовсім інше, коли викликають приписом до суду чи, боронь Боже, звинуватять у вільному чи невільному вбивстві людини.

Тож Агнеля гасала ночами, не поспішаючи після своїх зустрічей додому та не збавляючи швидкості, як того вимагали правила руху в умовах обмеженої видноти і на поворотах. Живучі на Пекарській, добре вивчила центральну частину Львова, знала, де напевне не зустрінеш о пізній порі людей, навіть випадково, тож розганялася майже на повну, до двадцяти.

Американський двигун вкупі з шинами на товстій гумі робили рух її «Бенца» майже безшумним, а світло спеціально замовлених фар було яскравішим, ніж у більшості подібних автівок. Тому, розтинаючи львівську ніч, рухалася, мов привид, маючи змогу бачити далеко вперед.

Щоправда, цього разу нічні перегони з самою собою настрою не додали. Не дуже добре попрощалася з Францем, бо того, виявляється, налякав-таки її друг та покровитель. Думала дорогою, як би пояснити різницю між її ліжком та її приватним життям, й гадала, чи зрозуміє. Ні — доведеться прощатися, хоч напевне буде скандал. З цих клопітких думок перескакувала на зовсім уже невеселі — погрози, про які доведеться розказати батькові, і той неодмінно захоче обмежити доньчину свободу.

Забагато, ох, забагато всього того раптом стало в її житті...

Завернувши, нарешті, на Пекарську, Агнеля трохи скинула швидкість. У двір навіть серед білого дня слід було вважати, аби заїхати вправно. А сьогодні ще й ніч на диво темна: ані тобі місяця, ані зірочок.

Діставшись майже самої середини своєї вулиці, вона скрутила праворуч, ще зменшила швидкість, обережно проїхала між двома кам'яницями, одну з яких ось недавно почали перебудовувати й робота кипіла, вона опинилася в глибині дворика, перед брамою. За нею вгадувалися обриси її особнячка, до якого після повернення з Америки планувала прибудувати другий поверх. Заїхавши туди та опинившись нарешті в себе у дворі, дівчина натиснула на гальма й скинула шкіряний водійській шолом — окулярів не вдягала, без того темно.

Попереду у світлі фар майнула темна постать.

Несподіванка змусила здригнутися. Згадалися всі страхи, котрі крутилися в голові, поки їхала сюди. Враз зникло бажання раптово померти ось так, на двадцять другому році, й хай би життя з віком ставало дедалі нуднішим — у смерті не знайде кращого. Та коли розгледіла, нарешті, кого видерли з вересневої ночі білі промені, зітхнула полегшено, вилаявши себе:

— От дурепа!

— Хто? — почула у відповідь і вже не стримала реготу, зрозумівши: сказала то вголос.

— Я про себе, — мовила Агнеля, недбало кидаючи шолом на переднє крісло, навздогін полетіли шкіряні водійські рукавиці.

Труснула головою, намагаючись дати лад скуйовдженому під шоломом волоссю, поправила його рукою, пояснила:

— Ти наче з-під землі.

— Злякалася?

— Трохи. Не чекала тебе тут зустріти, ще й серед ночі. Мабуть, щось трапилося.

— Треба поговорити.

— Проти ночі? — повторила Агнеля. — Почекати це не могло?

— Якщо я тут, значить, не чекає.

— Гаразд. Зажди, заїду автівкою далі.

Врешті-решт, це вже якась пригода — гості вночі.

ЗМІСТ

Львів, вересень 1911 року, вулиця Пекарська 5
Розділ перший. Ранкова газета для Климентія Кошового 14
Розділ другий. На похороні було людно 34
Розділ третій. Про що не напишуть у газетах 50
Розділ четвертий. Час повертати борги 63
Розділ п'ятий. Зізнання за ґратами 72
Розділ шостий. Магда Богданович готова до війни 87
Розділ сьомий. Крокодил, левиця та ведмідь 103
Розділ восьмий. Сукня від небіжчиці 113
Розділ дев'ятий. Венеційські маски 132
Розділ десятий. Клуб «Доміно» 146
Розділ одинадцятий. П'ять хвилин на роздуми 157
Розділ дванадцятий. Прийшов із миром 167
Розділ тринадцятий. Муха в окропі 179
Розділ чотирнадцятий. Телятина а-ля Дідушицький 195
Розділ п'ятнадцятий. Шахрай у політиці 210
Розділ шістнадцятий. Револьвер повинен стріляти 218
Розділ сімнадцятий. Поцілунок для Естер Шацької 231
Розділ вісімнадцятий. Убогий притулок шляхетної особи 247
Розділ дев'ятнадцятий. Німа служниця 257
Львів, жовтень 1911 року, вулиця Шевська 269

Коментарі 276
Література 281